

THESIS XLV.

Quomodo humanitas Verbo hypostatice unita eiusque partes et nominatim SS. Cor Iesu sint obiectum adorationis latreuticæ.

• Obiectum adorationis est totus Christus, adeoque obiectum quod adoratur non diversa sed una adoratione, sunt ea omnia, quae hypostasis composita includit, natura videlicet non modo divina sed sua etiam natura humana huiusque partes. Facta igitur distinctione inter obiectum quod adoratur (obiectum materiale), inter formalem rationem excellentiæ propter quam adoratur (obiectum formale), et inter obiectum in quo et secundum quod specialiter se exhibet adorandum (obiectum manifestationis); humanitas et quae ad eam intrinsecus pertinent, quatenus substantialiter sunt unita Verbo, obiectum sunt partiale quod adoratur, simulque non modo tota humanitas sed etiam eius partes et nominatim SS. Cor Iesu, quae speciali ratione erant organa Verbi ad operationes deiviriles et ad nostram redemptionem, sunt obiectum manifestationis, quia Deus manifestatus in carne et factus visibilis in nostris sese exhibet adorandum; sola autem divinitas est obiectum formale et ratio excellentiæ, propter quam cultus latræ debetur. »

Antequam thesim ipsam aggrediamur, nonnulla de adorationis notione, distinctione, obiecto generatim animadvertenda sunt.

1°. Adoratio in sua notione universalissima est actus submissionis ad agnitam excellentiam alterius. Hinc patet, tam diversam esse adorationem quam diversa est excellentia, propter quam in altero agnitam se quis ei submittit. Excellentia est vel increata et absoluta perfectio quae est Dei solius, vel quaedam eius creata participatio; haec creata excellentia vel est ordinis supernaturalis vel naturalis, quae utraque iterum distinguitur in rationes admodum inter se diversas. Excellentia increata et creata, creata supernaturalis et naturalis toto genere differunt, nec nisi analogice conveniunt; unde sequitur essentialis diversitas adorationis, quae propter diversas has perfectiones vel dignitates defertur. Cultus qui soli Deo propter infinitam excellentiam deferendus est, usu ecclesiastico non sine fundamento usus biblici appellatur λατρεία (Deut. VI. 13. cf. Aug. qq. in Lev. q. 66; contra serm. Arian. c. 29; contra

Maximin. I. II. c. 23. n. 3; contra Faust. I. XX. c. 21; Trin. I. I. c. 13; Civ. Dei I. X. c. 1; s. Fulgent. fragm. 43. cont. Fabian.). Aliquando etiam ipsum nomen adoratio apud Latinos ad hunc supremum tantummodo cultum designandum restringitur (1), quod tamen, sicut graecum προσκυνησις, per se et apud plerisque scriptores multo latius patet. Omissa nunc adoratione civili relata ad excellentiam naturalem, et etiam altera sacra, cuius obiectum formale est dignitas muneris et characteris supernaturalis; pro cultu qui defertur creaturis ob excellentiam supernaturalem in ordine sanctificationis et coniunctionis cum Deo, idem usus ecclesiasticus conseravit nomen δουλεία ad distinctionem a latræ. Quia dulcia matri Dei tum ob sublimiorem sanctitatem et gloriam prae omnibus meris creaturis tum ob eius singularem cum Verbo incarnato cognationem debetur in gradu excellentiori, haec vocatur a theologis ὑπερδουλεία. Cf. S. Th. 2. 2. q. 84. a. 1; q. 103. aa. 3. 4.

2°. Perfectio quae est ratio seu obiectum formale cultus, vel inest ipsi obiecto quod colitur, saltem spectato secundum totum, sicut a plenitudo divinitatis in Christo habitat corporaliter, » aut sicut sanctitas est in Beatis; vel in obiecto immediato nulla est perfectio absoluta huiusmodi cultu digna, sed solum est istius obiecti relatio et singularis connexio moralis cum altero cui inest perfectio, aut est sola representatio alterius per se colendi. Sic est connexio et relatio in ligno verae crucis Salvatoris, in instrumentis aliis ss. passionis, et in reliquiis, potissimum in corporibus sanctorum, in templis, vasis sacris etc.; tantummodo representatio est in imagine crucis et in imaginibus universim.

Obiectum cui inest ipsa perfectio et ratio cultus, est obiectum cultus absoluti, quamvis omnis perfectio creata a Deo sit ut a principio et ad Deum ut ad finem, adeoque omnis veneratio cuiusque creaturae delata ultimo pertinet ad agnitionem et glorificationem maiestatis Dei, a quo omne datum optimum et donum perfectum descendit. Obiectum in quo

(1) « Quis enim, o insanum caput, aliquando martyres adoravit, quis hominem putavit Deum? » Hieronym. cont. Vigilant. n. 5.

tota ratio venerationis et cultus est repraesentatio alterius in se colendi, non potest esse terminus *cultus absoluti*; sed tota veneratio ei impensa refertur ad obiectum repraesentatum. Cultus igitur signi crucis et imaginum sive Dei sive sanctorum est *relativus*, eoque ipso est diversa eius ratio pro diversitate cultus absoluti, qui debetur archetypo repraesentato in imagine. « Cum adoratur imago, Christus adoratur cuius est assimilatio, non autem materia quae assimilationem istam exceperit, » ut dicitur in sententiis Patrum approbatis in Concilio VII, quas refert Euthymius multa ad rem praesentem praecleara continentes (Bibl. PP. graec. lat. Paris. T. I. p. 726). In ipsa definitione Concilii VII. Act. VII (Hard. IV. p. 456) postquam declaratum est, « honorariam adorationem (τιμητικὴν προσκυνήσιν), non veram latrariam quae solam divinam naturam decet, » imaginibus deferri, et adhiberi « inensorum et luminum oblationem ad harum (imaginum) honorem, » subditur ratio: « imaginis enim honor (veneratio) ad prototypum transit, et qui adoratur imaginem, adoratur in ea depicti subsistentiam » (ὑποστάσιν) cf. Conc. Trid. sess. XXV.

Ne tamen *cultus relativus* imaginibus impensus praepostere intelligatur, adverti debet, tripliciter posse sermonem esse de licito et sancto imaginum cultu. Vel enim *a*) imago solum nos monet et in cognitionem ducit archetypi, et eius occasione ac coram ea veneramur archetypum; ita proprie nulla veneratio ne relativa quidem imagini, sed tantum absoluta archetypo impenditur. Vel *b*) mente consideramus directe archetypum in imagine velut relucentem, et in externis significationibus reverentiae substituimus imaginem repraesentantem ipsi archetypo repraesentato, ut fit ab Ecclesia in repraesentatione quorundam mysteriorum e. g. crucifixionis die paraseves; ita colitur directe et cultu absoluto archetypus, eodemque actu relative sed per accidens colitur ipsa imago velut moraliter coniuncta cum archetypo (ut purpura cum rege). Denique *c*) potest directe respici ipsa imago, non sane ut est aliquid absolutum (lignum, metallum, opus artis), sed formaliter ut imago et repraesentatio personae archetypae Christi, Virginis,

sancti alicuius, atque ideo ut aliquid sacrum et singulariter pertinet ad illam personam; ita imago est terminus directus venerationis propter excellentiam relativam, seu propter relationem quam habet ad excellentiam absolutam archetypi. Hic cultus imaginis est inferioris rationis, quam cultus qui directe deferitur ipsi archetypo in se; est autem relativus, tum quia tota dignitas imaginis et ratio cultus est ipsa eius relatio ad archetypum, tum quia non aliud quam personam repraesentatam intendimus honorare in imagine tamquam in re ad ipsam pertinente, quamvis directe imaginem et archetypum in obliquo respiciamus.

Eodem fere modo de reliquis aliisque rebus sacris colendis propter relationem ad Deum, ad Christum redemptorem, ad sanctos sentiendum et loquendum est; nisi quod relatio non consistit in mera repraesentatione, sed in aliqua speciali coniunctione, quae vel ex praeterito vel ex praesenti vel ex futuro intercedit inter has res sacras et personam, quae est obiectum absolutum adorationis aut cultus. Lege Bellarminum de imaginib. I. II. c. 20. sqq.; de Lugo de Incarn. disp. 36, apud quem reperies *ἱερωσύνην* de controversia inter Suarezium et Vasquezium; Ysambert. in 3. q. 25. disp. 4. et 5; Petav. I. XV. c. 17.

3°. Denique propius ad rem de qua nunc agimus, obiectum adorationis et cultus spectari potest secundum triplicem rationem.

a) Spectatur ipsa excellentia, quae est formalis ratio adorationis; haec est et dicitur obiectum *formale*.

b) Consideratur obiectum, ad quod adoratio et cultus dirigitur, seu obiectum *terminans* aut *materiale* adorationis. Per se patet, hoc obiectum quod adoratur, necessario debere esse coniunctum cum obiecto formali; quomodo enim adorari posset, si nulla esset excellentia, propter quam cultus exigitur? Coniunctio autem potest esse vel *α*) ipsa identitas utriusque obiecti, ut Deus est is qui adoratur, et est ipsa infinita perfectio propter quam adoratur. Vel *β*) excellentia potest inesse obiecto adorando per modum propriae formae, ut sanctitas, sapientia etc. in creatis spiritibus. In utraque hac hypothesi obiectum colitur in se et propter

se seu propter excellentiam suam formalem, cultu non solum relativo sed absoluto. Vel γ) potest obiectum terminans adorationem esse aliquid tamquam pars vel ad modum partis substantialiter unitum ipsi propter se et ratione formalis suae excellentiae adorando; ita illud substantialiter unitum est obiectum *directum* quidem sed *partiale*, obiectum *in se* non tamen *propter se* illius adorationis et venerationis non relativae sed absolutae, quae ad *totum unum substantiale* dirigitur. Sic dum colimus hominem propter sapientiam, una eademque veneratio dirigitur ad totum hominem et in eo tamquam ad partem etiam ad corpus, licet ratio formalis venerationis immediate afficiat animam, et ad corpus tantum pertineat, quatenus est aliquid substantiale hominis colendi propter sapientiam. Simili modo dum Christus Deus homo adoratur, obiectum adorationis est totus Christus et in ipso etiam humanitas substantialiter unita Verbo, ut mox dicemus. « Incarnatum Dei Verbum, utpote unus existens Filius, non absque sua carne sed cum illa potius adoratur; sicut videlicet etiam hominis anima cum suo corpore honoratur, una autem appellatione constitutum ex utroque significatur, utpote unum animal » s. Cyrill. apolog. pro anathem. VIII. cont. oriental. T. VI. p. 179. Vel denique δ) obiectum quod colitur, potest esse cum obiecto formali solum extrinsecus coniunctum habitudine et unitate quadam morali, ut imago cum archetypo; tum cultus illius prioris non est absolutus sed relativus, et unum in se subsistens colitur propter excellentiam, quae inest alteri in se subsistenti, de quo paulo ante diximus.

c) Postremo in considerationem venit *obiectum manifestationis*, sive illud, quo obiectum speciatim colendum se manifestat. Potest scilicet praeter excellentiam quae est ratio proxima cultus, esse ratio remotior sed adoranti propinquior ac notior, per quam et in qua adorandus ei se manifestat. Ita Deus creator, redemptor, sanctificator adoratur propter suam infinitam excellentiam, nihilominus ipse infinite perfectus et adorandus se nobis manifestat suis operationibus et beneficiis ad extra. Fastigium autem manifestationis Dei et culmen beneficiorum ac dilectionis Dei

erga nos est, quod Deus ipse homo factus est, et in natura assumpta frater noster homogenuus, reparator et redemptor esse voluit. Quamvis igitur ratio formalis proxima, propter quam Deus sicut super omnia diligendus ita etiam adorandus est, sit absoluta essentialis bonitas et perfectio; in humana tamen natura se nobis singulari modo et amandum et adorandum manifestat. « Dicendum, inquit s. Thomas, quod sicut incarnatio nihil bonitatis adiecit ad personam divinam, ita etiam nihil adiecit diligibilitatis; unde persona Verbi incarnati non est plus diligenda quam persona Verbi simpliciter, licet sit *secundum aliam rationem diligenda*, quae tamen ratio sub universali bonitate Verbi comprehenditur » q. de unione Verbi a. 1. ad 9. Ut obiectum manifestationis potest considerari non solum natura humana integra, sed ita spectari etiam possunt singulae actiones, singula mysteria Verbi incarnati, et natura humana secundum suas partes velut organa immediata, quibus Deus Verbum incarnatum suam bonitatem, misericordiam, dilectionem maxime manifestavit. His praenotatis ad thesim ipsam accedimus.

I. Supposita una divina persona duplicis naturae divinae et humanae, et suppositis iis quae praenotavimus, de adoratione Iesu Christi haec consequuntur.

1°. Hic homo Iesus Christus adorandus est cultu latriae; est enim verus Deus.

2°. Adorandus est Christus, spectatus secundum divinam naturam et spectatus secundum humanam naturam uno et eodem cultu supremo latriae. Una enim adoratio refertur ad hanc divinam personam compositam, quae connotat et includit utramque naturam. Nec potest spectari Christus homo, quin ei propria sit natura divina; sive quod eodem redit, Christus homo est ipsum Verbum habens humanam naturam; Verbum autem adorandum sane est cultu latriae. Ratio tamen formalis cur Christus homo sit ita adorandus, non est humana natura; sed humana natura est ratio, qua ita adorandus Christus est homo. Ad huius rei illustrationem aliquam recolantur, quae diximus de ratione, qua homo Iesus Christus est naturalis Filius Dei. Nempe hic

homo est Filius Dei naturalis, licet ratio non sit humana natura, sed natura divina huic homini per generationem a Patre communicata; et ordine inverso Verbum Deus est Filius beatæ Virginis, licet ratio formalis cur sit Filius matris, non sit divina sed humana natura per generationem communicata. Ita ergo etiam Christus in quantum homo latreutice adorandus est, si particula *in quantum* sumitur *specificative*, ut in hac materia semper intelligitur, nisi contextus aliud demonstret; non tamen esset verum quod propositio enuntiat, si sub particula *in quantum homo* significaretur ratio formalis, cur Christus sit adorandus (cf. p. 355. 356).

3°. Ipsa sc. humanitas seu natura humana cum omnibus eam componentibus, quatenus est natura Verbi, est obiectum partiale quod latreutice adoratur, et ad quod terminatur unus idemque cultus absolutus, quo adoratur persona Christus. Nam obiectum integrum adorationis est hæc persona composita Christus includens naturam humanam ut suam et sibi propriam; cultus autem qui defertur personæ, pro obiecto habet personam non solum secundum aliquid eius sed secundum omnia, quæ ei substantialiter insunt, quamvis ratio formalis cur persona colatur, sit solum secundum aliquid, quod inest personæ. Sic colimus totam personam Pontificis veneratione sacra, quamvis ratio formalis huius venerationis sacrae sit eius dignitas supernaturalis. Quod ergo adoratur, est etiam humanitas Verbo hypostatice unita; ratio formalis propter quam adoratur, est ipsum Verbum, cuius est illa humanitas. Neque ideo adoratio humanitatis in Christo est solum relativa. Cultus enim relativus est, quando unum suppositum colitur propter excellentiam quæ est in altera hypostasi, ad quam illud suppositum habet relationem; at quæ substantialiter insunt et sunt propria personæ colendæ, ea terminant ipsum cultum absolutum toti personæ delatum. Dixi, etiam humanitatem Christi *quatenus est natura Verbi*, esse obiectum quod adoratur; nam si natura humana spectaretur secundum se vel separata a Verbo vel præcisione facta a

Verbo, sane non posset adorari cultu latræe eo ipso, quod obiectum formale latræe sola est divinitas (1).

Quæ diximus, sunt clare et perspicue in Conciliorum definitionibus et Patrum disputationibus expressa. Definitum est enim, unam et eandem adorationem qua colendus est Deus Verbum, pertinere ad Christum spectatum secundum humanam naturam, diserteque docetur, eam adorationem qua adoratur Deus Verbum, supposita incarnatione deferri non solum Verbo per se et secundum divinam naturam spectato, sed Verbo cum sua carne; atque ideo, quia caro seu natura humana sive integra sive secundum suas partes est aliquid Verbi, unam eandemque adorationem deferri et Verbo et toti Christo, et naturæ humanæ Christi tamquam obiecto partiali. Ita in anathematismo VIII Cyrilli, in canone IX. Concilii V, in Concilio Lateranensi sub Martino I, ubi canones illi priores repetuntur. « Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duæ adora-

(1) Relativam solum adorationem humanitatis Christi affirmabat Wicleffas apud Thomam Waldensem T. I. p. 135; humanitatis seorsum spectatæ adorationem Ianseniani per calumniam imputabant Catholicis. Contra propositionem 61. et 63. Pistoriensium in Bulla dogmatica « Anctorem Fidei » hæc est censura: « Propositio quæ assertit, *adorare directè humanitatem Christi, magis vero aliquam eius partem, fore semper honorem divinum datum creaturæ; quatenus per hoc verbum directè intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, quæ humanitas ipsa quæ vivifica Christi adoratur non quidem propter se et tamquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturæ et non potius una eademque adoratio, quæ Verbum incarnatione cum propria ipsius carne adoratur, ex Concilio Constantinopolitano V. generali can. 9: falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus præstito ac præstando detrahens et iniuriosa. »*

« Item in eo, quod cultores cordis Iesu hoc etiam nomine arguit: *quod non advertant, sc. carnem Christi aut eius partem aliquam aut etiam humanitatem totam cum separatione aut præcisione a divinitate adorari non posse cultu latræe; quasi fideles cor Iesu adorarent cum separatione vel præcisione a divinitate, dum illud adorant ut est cor Iesu, cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro: captiosa, in fideles cordis Christi cultores iniuriosa. »*

tiones inducuntur, separatim (διὰ) Deo Verbo et separatim homini; vel si quis ad interemptionem vel ad confusionem deitatis et humanitatis, vel unam naturam sive substantiam (ὁυσίαν) eorum, quae convenerunt, introducens sic Christum adorat (ut monophysitae unam adorationem adstruebant), sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiae traditum est: talis anathema sit « ἀλλ' οὐχὶ μιᾷ προσκυνήσει τον θεον λογον σαρκωθεντα μετα της ιδίας αὐτου σαρκος προσκυνει, καθαπερ ἡ του θεου ἐκκλησια παρελαβεν ἐξ ἀρχης, ὁ ποιουτος ἀ. ἔ. Conc. V. Act. VIII. c. 9. (Hard. III. p. 197). Tria continentur in hisce definitionibus: Verbo incarnato non duplicem esse deferendam adorationem secundum duplicem eius naturam, ut alia referatur ad Deum, alia ad hominem; inde enim distinctio inferretur hypostaseon: tum non ita unam esse deferendam adorationem, ut obiectum sit tantum una natura sive divina sive composita; haec enim esset adoratio Apollinaristarum et Eutyhianorum: postremo unam adorationem deferendam esse Verbo cum sua carne, ita ut obiectum sit etiam caro, quia ea est aliquid Verbi incarnati seu Christi, qui totus adoratur.

Difficultas quam veteres monophysitae et recentes Ianseniani promovebant, latrariam videlicet creaturae deferri non posse, in his ipsis definitionibus praecoccupata est et clarius expedita a ss. Patribus. Apollinaristae eodem sophismate quod postea adoptarunt Ianseniani, arguebant, naturam humanam si ea admittatur in Christo, non posse adorari, quia est creatura, atque ideo Catholicos esse σαρκολατρικας et ἀνθρωπολατρικας. S. Athanasius hanc eorum rationem refellit. « Rursus dicitis: nos creaturam non adoramus. O stulti, cur non consideratis, creato Domini corpori non deferri adorationem, quae debeatur creaturae? nam increati Verbi corpus factum est, et cuius corpus factum est, illi deferitis adorationem. Ergo debita et divina adoratione colitur (corpus); Deus enim est Verbum, cuius corpus est proprium. Sic et mulieres accesserunt ad Dominum... et tenuerunt pedes eius et adoraverunt; pedes tenuerunt, Deum adoraverunt; nam quatenus erant pedes ex

carne et ossibus, admittebant contactum; quatenus vero erant Dei, Deum illae adoraverunt » cont. Apoll. l. I. n. 6. T. I. p. 296. Similia habet Damascenus. « Unus est Christus, Deus perfectus et homo perfectus, quem cum Patre et Spiritu adoramus una adoratione cum immaculata ipsius carne. Neque carnem non adorandam esse dicimus; adoratur enim (caro) in una Verbi hypostasi, quae ipsi (carni) facta est hypostasis. Non creaturae latrariam deferimus; neque enim ut nudam carnem adoramus, sed ut unitam deitati, et quia duae ipsius naturae in unam personam et unam hypostasin Dei Verbi ununtur. Timeo prunam tangere propter ignem ligno unitum; adoro Christi ambas naturas propter unitam carni deitatem. Non quartam induco in Trinitate personam, absit; sed unam personam profiteor Dei Verbi et eius carnis » Fid. orth. III. c. 8. T. I. p. 216. Eadem est doctrina reliquorum PP. Epiphani, Cyrilli, Ambrosii, Augustini, Rustici etc. quos lege apud Vasquez disp. 95. c. 2; disp. 96. cc. 4. 6; Petav. I. XV. cc. 3. 4.

Ceterum haec Patrum doctrina non est nisi legitima explicatio testimoniorum Scripturae, in quibus Christo Iesu spectato etiam secundum quod homo est, eadem adoratio deferenda esse docetur, « quae exhibetur ipsi Deo Patri; adeoque idem cultus divinus, qui defertur Patri et Filio et Spiritui Sancto, terminatur etiam ad humanitatem Verbi non propter se ipsam sed propter Verbum et in Verbo, cuius est natura. Dum enim cum Patre et Spiritu adoramus Filium, supposita incarnatione adoramus totum Christum, cui humana natura est propria. Unde etiam in Scriptura baptismus et fidelium initiatio in nomine Dei unius et trini aequae dicitur baptismus in nomine Domini Iesu. Vide Scripturae testimonia citata in thesi V.

II. Dicendum nunc de eo, quod diximus obiectum manifestationis. Deus quidem etiam in operibus ad extra se nobis manifestat; neque tamen ideo illa opera creata sunt obiectum adorationis, sed adoramus Deum manifestatum e. g. ut creatorem, conservatorem, beneficientem, ubi cogitatione distinguimus excellentiam divinae essentiae seu perfectionem et bonitatem Dei in se ut rationem primam

et formalem adorationis, respectum vero creatoris ac benefactoris velut rationem consequentem in Deo et propinquirem quoad nos, per quam et secundum quam excitamur ad adorationem. At in Verbo incarnato caro et natura nostra assumpta non est opus aliquod ad extra per se subsistens et ita exterius Verbo; sed est natura Verbi (1), in qua secundum diversa mysteria aliter atque aliter Verbum ipsum adorabile sese manifestat, atque ad nostram salutem et redemptionem agit et patitur deiviriliter (θεανδρικως). « Verbum caro factum est... et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a Patre » Io. I.4; « Vita manifestata est... quae erat apud Patrem et apparuit nobis » I. Io. I.1.2; « clarifica me tu Pater apud te ipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset, apud te » Io. XVII. 5; « et manifeste magnum est pietatis sacramentum (το της ευσεβειας μυστηριον), quod (εξ=θεος; cf. p. 81) manifestatum est in carne... praedicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria » 1. Tim. III. 16; « apparuit benignitas et humanitas (φιλανθρωπια) Salvatoris nostri Dei » Tit. III. 4. Quando igitur Deus-homo sese nobis exhibet adorandum in sua humana natura, adorationem latreuticam deferimus personae divinae in utraque natura ita, ut ratio formalis patriae sit divinitas, obiectum autem materiale sit etiam humanitas, at non mere obiectum tantum materiale, sed etiam obiectum quo incarnatum Verbum adorandum se nobis proponit, et quo nos ut ratione nobis propinquiore ad cultum et adorationem excitat; idque eo efficacius, quo mirabilius divina bonitas infinita, dilectio, misericordia,

(1) Natura humana unita hypostatice nec externa Verbo nec simpliciter interna dicenda est; sunt enim haec nomina ambiguae significationis. Si *internum* opponitur *externo*, sicut identificatum cum natura divina opponitur ei, quod distinctum et diversum est ab eadem natura; ita natura humana assumpta est aliquid externum non internum. Si contra externum dicitur, quod non solum est distinctum a divina natura, sed etiam divisum ab hypostasi divina ac per se subsistens, natura humana non est externa Verbo, sed interna hypostasi compositae, i. e. subsistenti in duplici natura. Cf. supra th. XXXVI. et Tract. de Trin. th. XIV.

sapientia, omnipotentia in ipso mysterio incarnationis resplendet et sese manifestat.

Porro mysteria singula Verbi incarnati, conceptio, natiuitas, infantia, vita abscondita, praedicatio, passio, mors, resurrectio, sessio ad dexteram Patris, secundus adhuc futurus adventus ad iudicandos vivos et mortuos aliaque plura specialem induunt rationem manifestationis; in his ergo singulis Deus incarnatus est adorabilis. Singula haec mysteria sunt ipsius Verbi in sua natura humana actiones quaedam vel passionis; adeoque non solum humanitas eiusque partes tamquam substantia, sed etiam mysteria et deiviriles operationes sunt *obiectum manifestationis* Dei Verbi incarnati. Manifestat itaque se nobis supremo cultu adorandum Verbum incarnatum, ut secundum suam naturam humanam glorificatur et beatificatur plenitudine superfluyente in gloria Dei Patris; ut dilectione, misericordia, desiderii nostrae salutis fertur in nos redemptos suos, palmites suos, membra sua; ut diligit et fovet et nutrit et in terris exercet et in coelis glorificat tum Ecclesiam totam tum animas singulas meritis suis, effuso sanguine suo, protectione et potestate sua, doctrina sua, sacramentis suis, corpore et sanguine suo in sacramento et in iugi sacrificio; ut in vita mortali a sua conceptione in utero Virginis usque ad consummationem in cruce non solum affectu sed effectu victimam se obtulit, « quia ipse voluit, » « in laboribus ab adolescentia sua, » in paupertate « non habens Filius hominis ubi reclinaret caput, » in subiectione et obedientia « subditus illis, » « factus obediens usque ad mortem crucis, » in mansuetudine et humilitate « mitis et humilis corde, » in commiseratione erga afflictos, erga ipsos suos inimicos et occisores, in qua commiseratione « lacrymatum est Iesus... flevit super illam... pertransiit benefaciendo, » cor suum obtulit omnibus laborantibus, ipsisque suis proditoribus et occisoribus: « venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos... amice ad quid venisti... Pater dimitte illis, nesciunt enim quid faciunt; » inter dolores magnos et intolerabiles in anima sua « tristis usque ad mortem, » in corpore suo velut « leprosus et per-

cussus a Deo, » in tota humanitate sua « vermis et non homo novissimus virorum et abiectio plebis; » spoliatus omnibus bonis externis usque ad vestem, super quam miserunt sortem, usque ad terram qua sustentamur; bonis honoris usque ad contumelias atrocissimas et infamiam; bonis vitae pretiosissimae usque ad mortem, mortem autem crucis; bonis ipsis externae et secundum statum viatoris etiam internae consolationis: « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me! »

Haec omnia non sunt actiones et passiones meri hominis sed sunt operationes deiviriles, quibus Verbum incarnatum se nobis proponit et manifestat adorandum, amandum, toto grato animo prosequendum; ideo illi secundum eadem omnia et singula non inferior quam patriae cultus adoratione, amore, gratitudine respondere debet. Facta autem distinctione clarum est, secundum omnia haec mysteria Deum Verbum in humanitate sua agentem et patientem esse obiectum integrum cultus; humanitatem secundum ea omnia esse tum obiectum parziale, quod colitur in incarnato Verbo, tum quo Verbum se manifestat et exhibet cultui latreutico; divinitatem Verbi esse rationem formalem, propter quam cultus est et esse debet latreuticus.

III. Ex dictis etiam patet, pie et sancte in cultu et adoratione Iesu Christi Verbi incarnati posse a fidelibus directe respici sicut singularia aliqua mysteria incarnationis, ita etiam singulas aliquas partes ss. humanitatis, in quibus est specialis ratio, cur considerentur ut *obiectum manifestationis* Verbi incarnati, eo quod essent instrumentum vel principium immediatum, quo Verbum incarnatum operando et patiendi se manifestavit et nostram redemptionem consummavit, vel quod sint compendiosa quaedam repraesentatio et symbolum quoddam eorum omnium, quae Deus incarnatus erga nos et pro nobis sensit et sentit (Phil. II. 5.), egit et agit, atque pertulit.

Manifestationes incarnati Verbi praesertim in opere redemptionis possunt revocari ad vitam ac passionem exteriorum, et ad vitam ac passionem interiorum, quae exteriorum semper velut informabat. Hinc Ecclesia sponsa ducta et gu-

bernata a spiritu Christi sponsi divini secundum rationem declaratam duo praesertim specialia obiecta manifestationis cultui publico proposuit, ss. *culnera* et ss. *Cor Iesu*, quae duplici vitae ac passioni, externae et internae, respondent eamque velut compendium repraesentant.

De hoc secundo, de cultu inquam ss. *Cordis* singillatim aliqua dicenda nobis sunt, quia is inconditis clamoribus et calumniis non minus absurdis quam impudentibus est impugnatus a Iansenianis, quibus nescio quo consilio Catholici aliqui (1) subcenturiati erant, et forte alicubi adhuc sunt. Suppositis principiis paulo ante declaratis, duo adhuc speciatim adversus calumniatores animadvertimus.

1°. Nemini unquam nisi absurdis sycophantis in mentem venit, ss. *Cor Iesu* coli et adorari vel divisum ab humanitate vel praecisione facta ab unione hypostatica sive a persona divina, cuius est humanitas et in humanitate ipsum *Cor* sanctissimum; sed adoramus una adoratione personam Verbi incarnati atque in hac persona humanitatem totam et ipsum ss. *Cor Iesu* vivum et animatum atque unitum hypostatice, considerando hoc formaliter ut *Cor* personae divinae incarnatae et ut *obiectum manifestationis*, quo tamquam sensibili repraesentatione affectionum deivirilium et tamquam symbolo suae charitatis et totius vitae internae redemptor Deus-homo nostrae adorationi nostroque cultui iuxta superius declarata sese exhibet (2). Vide damnationem thesisi 63^a. Pistoriensium (supra p. 463).

(1) Inter hos est sub nomine Christotimi Ameristae latens theologus alius quidem editis libris clarus, sed in hac causa obcaecatus morbo epidemico, qui tum temporis grassabatur. Contra eum I. B. Faure scripsit sua specimina theologica (Saggi theologici. Lugano 1773).

(2) Camillus Blasius Auditor Rotae Romanae in dissertatione commemoratoria de festo Cordis Iesu c. 29. ed. 1771. affirmat, « nisi quis tam hebes sit, ut nesciat quid sit corpus quid cor, non posse non intelligi in hoc cultu manifeste significatam et indice ipso digito monstratam separationem cordis a corpore Christi. » Id probat « hac brevi sed perspicua et luculenta argumentatione », ut eam ipse laudat: « cultus exterior religionis, qui per se terminatur ad unum, in eo uno sistit illudque spectat ut solitarium; cultus autem iste in festo cordis Iesu totus per sese terminatur ad unum cor; ex eo enim festum hoc speciatim et deno-

2°. Falsum est et inspectis monumentis absurdum prorsus, quod aiebant adversarii huius sacri cultus, ab Ecclesia non esse approbatum cultum ipsius realis et physici *Cordis Iesu*, sed « cordis symbolici » tantummodo. Aiebant scilicet, « obiectum unicum, quod festo praefixit solenne Patrum (Congregationis ss. rituum) oraculum, esse cor Iesu symbolicum, mysticum, spirituale, figuratum et nullo modo cor Christi carneum et materiale. » At quaeso, quid tandem sibi vult cor symbolicum et figuratum? Respondent: « quia divinus Christi amor repraesentatur sub symbolo cordis, et amor sortitur figuratum vocabulum cordis, ex hoc symbolo nuncupationem et titulum accipit celebritas et commemoratio ista, sicque nomine tenus et improprie dicitur *cultus Cordis Iesu*. » Ita Blasius in Prolusione p. 12. 17. At si *Cor Iesu* colitur ut symbolum amoris Iesu, qui fieri potest, ut obiectum cultus non sit cor reale et physicum, quod ipsum est repraesentatio amoris? Viderunt adversarii (quis enim non videat?) plane *Cor Iesu* ut symbolum charitatis adorari et coli non posse, quin ipsum *Cor Iesu* adoretur et colatur; affirmarunt ergo, non esse *Cor Iesu* ut symbolum propositum, sed tantummodo nomen genericum cordis adhiberi sensu metaphorico ad designandam charitatem Iesu Christi. Audiatur pseudonymus Christotimus Blasii hyperaspistes in suo Antirrhethio c. 17. « Non cor carneum est, inquit, quod Patres amplissimi (Congregationis ss. rituum)

minationem et distinctionem numero realem a ceteris Christi Domini festis suscipit. In eo igitur uno Christi corde sistit, illudque designat et spectat ut solitarium. Atque adeo fit, ut cor carneum in hoc festo accipiatur tanquam *realiter* separatam tum a toto corpore tum a reliquis omnibus corporis partibus. » Hac « perspicua et inculenta argumentatione » facile probabitur, nullum iam festum cuiusquam particularis mysterii Verbi incarnati posse celebrari. In forma respondebis: *D. M.* Cultus qui terminatur ad unum tanquam ad totum integritate naturae et hypostasi distinctum ab omnibus aliis, illud spectat ut solitarium *T. M.* Cultus qui terminatur ad unum tanquam ad aliquid partiale in natura integra et ad aliquid *ὑποκτάτων* seu unitum hypostasi divinae, illud spectat ut solitarium et (quod disputatur in consequente addit) ut *realiter* separatam *N. M.* Contradistingno *minorem* etc. Pestis illa quae studium partium vocatur, quandoque homines etiam aentos reddit furiose stupidos.

in eo decreto symbolum nominant, sed aliud quidpiam longe diversum. Quid igitur, dices, cor illud erit symbolum nuncupatum? Tene iterum, quid illud sit: primum putamque symbolum est, *cor appellatum non a corde naturali Christi*, quod nec typus nec signum esse potest, quum nec visibile nec revelatum ab eo sit, *sed a generica similitudine cordis*, atque ex ea deductum omnium gentium consuetudine tum apud sacros tum apud profanos scriptores frequentissima, qua castus, purus, laetus, sincerus, dulcis, vivus, summum constans, beneficus et intimus animi affectus cor metaphorice appellatur. »

Quoniam vero argumento rem tam incredibilem probant? Argumento unico (nam cetera omnia quae dicunt, sunt declamationes vanissimae illi uni argumento innixae), quod scilicet sacra Congregatio in suo decreto 6. Feb. 1765 dixit: « *symbolice* renovari memoriam illius divini amoris, quo unigenitus Dei Filius humanam suscepit naturam, et factus obediens usque ad mortem praebere se dixit exemplum hominibus, quod esset mitis et humilis corde. » At quaeso, quam re dicitur *symbolice* renovari memoria amoris Iesu Christi? *Illo cultu Cordis Iesu*, respondet Congregatio, qui iam tum per totum orbem catholicum erat propagatus, cui erant canonicè erecta innumera sodalitia, qui erat decoratus multis indulgentiis, qui ut ampliaretur concessione Officii et Missae sanctissimi Cordis Iesu, postulabatur ab Episcopis regni Poloniae. En decreti verba: « Instantibus pro concessione Officii et Missae sanctissimi Cordis Iesu plerisque Rm̄is Episcopis regni Poloniae nec non Archiconfraternitate Urbis sub hoc titulo erecta, Congregatio ss. rituum habita die 26 Ianuarii h. a. probe noscens, *cultum Cordis Iesu iam hodie esse per omnes fere catholici orbis partes focentibus earum Episcopis propagatum, saepe etiam a Sede Apostolica decoratum millenis indulgentiarum Brevis, datis ad innumeras propemodum Confraternitates sub titulo Cordis Iesu canonicè erectas, simulque intelligens huius Officii et Missae celebratione non aliud agi, quam ampliari cultum iam institutum, et symbolice renovari memoriam illius divini amoris, quo unigenitus*

Dei Filius humanam suscepit naturam, et factus obediens usque ad mortem praebere se dixit exemplum hominibus, quod esset mitis et humilis corde: his de causis... annuendum precibus censuit Episcoporum regni Poloniae et dictae Archiconfraternitatis Urbis. r Iam vero quisnam erat cultus ille iam institutus et propagatus per totum orbem, rei ne quae per metaphoram *cor* diceretur an ipsius *Cordis Iesu* realis et physici, quod est cor humanum hypostatice unitum personae divinae? Erat cultus ipsius realis Cordis Iesu, ut fatetur Blasius ipsemet, et ut in ipsa sua petitione multis declaraverant postulatores Episcopi Poloniae. « De corde non translaticie sumpto, aiunt inter cetera, sed in propria et nativa significatione accepto, videlicet ut pars est corporis Christi nobilissima, eum (Iesum Christum ad beatam Margaritam Alacoque) locutum evidens est.... En res, quam Iesus colendam proponit, nimirum Cor suum sacrosanctum, non tantum ut est symbolum omnium interiorum affectionum, sed ut est in se » (1). Atqui Congregatio declaravit, concessione Officii et Missae se velle ampliare cultum hunc iam institutum, et velle sese annuere precibus factis pro ampliatione huius cultus. Ergo evidenter approbavit hunc cultum Cordis realis et physici, seu potius testata est hunc cultum iam esse approbatum tot litteris

(1) Quanta congratulatione per universam Ecclesiam excepta fuerit sollemnis beatificatio Margaritae Alacoque anno 1864, a S. P. Pio IX. decreta, omnes testes fulimus; viderant enim fideles in Actis et in decreto huius beatificationis non solum tot calumnias confutatas, quas Ianseniani atque etiam alii contra revelationes huic Beatae factas sparserant; sed simul in eis intellexerunt novam ac solemnem approbationem et cohortationem ad omnes Catholicos pro cultu ac adoratione ss. Cordis Iesu. In litteris Apostolicis beatificationis B. Margheritae (19 Aug. 1864) ait Summus Pontifex Pius IX.: « Auctor fidei nostrae et consummator Iesus... nihil potius habuit, quam ut flammam charitatis qua Cor eius uretetur, in hominum animis modis omnibus excitaret... Hunc vero charitatis ignem ut magis incenderet, ss. sui Cordis venerationem cultumque institui in Ecclesia voluit ac promovendi... Ante angustissimum Eucharistiae Sacramentum eidem (B. Margaritae) fervidius oranti significatum est a Christo Domino, gratissimum sibi fore, si cultus institueretur sacratissimi sui Cordis humanum erga genus charitatis igne flagrantis » etc.

Pontificum, tot suffragationibus Episcoporum, tot canonicis erectis sodalitiis, tam late diffusa popularum devotione, et solum indigere ampliatione per concessionem Officii et Missae. Tum vero s. Congregatio declaravit scopum et finem praecipuum huius cultus deferendi ipsi reali et physico Cordi Iesu, et rationem, quare potius Cor quam alia pars sanctissimae humanitatis Christi sit *obiectum manifestationis*, secundum quod Deus-homo nobis exhibetur adorandus, colendus, et amandus. Finis, inquit, est ut renovetur memoria amoris Iesu Christi Dei hominis, *obiectum autem manifestationis* Cor Iesu est potius quam alia pars, quia Cor illud divinum est symbolum amoris et totius vitae internae Iesu Christi. Cum igitur obiectum cultus in toto orbe catholico late diffusi usque ad illud decretum fuerit evidenter ipsum reale et proprie dictum Cor Iesu, ut est cor hypostaseos divinae, cum *huius cultus* ampliatio fuerit postulata a Congregatione, cum Congregatio *hunc cultum* dixerit gravissimis auctoritatibus institutum et approbatum, cum *huius cultus* ampliacionem decreverit, et *huius cultus* scopum praecipuum declaraverit; fiat iam iudicium de impudenti Blasii affirmatione qui recitato decreto s. Congregationis subiicit: « ex quibus (ex decreto videlicet recitato) probe coniiicitur, obiectum cultus in admissio festo Cordis Iesu non posse iam usurpari secundum privata et antiqua praedicia. Nam si confers quod concessum est, cum eo quod petatum fuit, facile intelliges, quid fuerit etiam negatum. Petatum fuit Officium et Missa pro cultu cordis proprie sumpti. Non fuit autem concessum nisi pro corde symbolice accepto. Negatum igitur fuit pro corde, quale est in se, et uti pars est corporis Christi » (in Prologo, p. 16).

Ceterum post editam Constitutionem Apostolicam contra Pistorienses nulla iam dubitatio esse potest de vera ratione et de sanctitate adorationis ac cultus laetiae erga divinum Cor Iesu, quod personae Verbi proprium est et hypostatice unitum. Declaravit enim Pontifex Pius VI et approbavit et a calumniis defendit illum ss. Cordis cultum, quo « fideles illud adorant ut est Cor Iesu, Cor nempe personae Verbi,

cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione a divinitate adorabile fuit in sepulcro » (supra p. 463). Quanta vero nostris diebus divinus sponus in sua Ecclesia sanctissimo huic cultui dederit incrementa, omnes ipsis oculis usurpamus et prodigii instar miramur ut fructum gratiae effusae atque ut pignus amplioris gratiae effundendae super omnem carnem, quae videat salutare Dei, dum et plerique Episcopi suas dioeceses, et religiosorum Ordinum antistites suos suaque omnia, et piaae sodalitates et familiae et fideles singuli se ss. Cordis Iesu amori per solemniorum consecrationem devoverunt ac speciali eius protectioni dederunt. Quae omnia demum S. P. Pius IX. cumulate complevit devovendo et consignando in amorem ac tutelam eiusdem Cordis Iesu omnes necessitates et tolerantiam persecutionum totius Ecclesiae Dei, quam acquisivit sanguine suo.

Corollarium 1. Quod docuerunt aliqui theologi cum Suarezio disp. 53. sect. 3, praeter adorationem latriae posse humanitatem Christi, praecisione facta a Verbo in quo subsistit, esse obiectum cultus hyperduliae, non est admittendum. Cultus enim est actus submissionis erga personam propter agnitam eius excellentiam, adeoque refertur quidem ad personam totam cum omnibus quae ei substantialiter insunt; verum ut sit legitimus, et qualem dignitas personae exigit, non potest deferri talis species cultus, qualis sufficeret secundum aliquem tantum gradum excellentiae, qui potest vel praecisione mentis vel realiter distinctus in persona considerari, sed talis sit cultus oportet, qualem exigit tota dignitas personae colendae. Unde licet in humana natura Christi possit spectari gradus dignitatis, propter quam deferendus esset cultus hyperduliae, si seorsum subsisteret, nunc tamen eam obiectum integrum cultus sit hypostasis divina in utraque natura subsistens, et idem actus adorationis latreuticae referatur ad totum quod est hypostaseos, et proinde etiam ad naturam humanam, adoratio hyperduliae iam esset honor inferior, quam qui est debitus; eo ipso autem iam non honor, sed virtualis quodammodo negatio honoris debiti esse videretur. Simili fere modo in

humana natura Christi sunt omnia ornamenta, quibus homo constitueretur filius Dei adoptivus, si per se subsisteret; quia vero ille homo Christus est naturalis Filius Dei, iam ratio filiationis inferior et analoga excluditur. Certe Patres et Concilia praecuntibus Scripturis non norunt aliam adorationem *Verbi cum sua carne*, quam unam adorationem supremam, qua adoratur Pater, Filius et Spiritus Sanctus, ut in thesi demonstratum est. Longe aliud est, quod perfectiones humanae naturae possumus seorsum considerare, admirari, laudare; haec enim omnia pertinere possunt ad naturam et ad singulos perfectionis gradus per se spectatos, adoratio autem legitima esse nequit, nisi respondeat toti obiecti adorati excellentiae. Cf. Vasquez disp. 96; de Lugo disp. 53. sect. 3; Petav. l. XV. c. 4. n. 12.

Corollarium 2. Quod s. Thomas 3. q. 25. aa. 1. 2. docere videtur, in Christo esse quidem unam hypostasim quae adoratur cultu latriae, sed esse duplicem rationem adorationis ita, ut divina natura sit ratio latriae, natura autem humana cum suis ornamentis et suis actibus sit ratio duliae; id iuxta haec dicta explicandum est. Non ponit s. Doctor duplicem rationem formalem, ex qua determinetur propria species duplicis cultus; sed distinguit *obiectum formale* adorationis, quod est divinitas, et *obiectum manifestationis*, quod est humanitas cum suis ornamentis et actibus. Haec quidem humanitas si esset per se subsistens, solum haberet dignitatem pro cultu duliae; at quia est natura Verbi, ideo iam non est obiectum formale sed solum obiectum manifestationis, in quo Deus homo se nobis exhibet adorandum, et quod nos manuducit ad adorationem latriae illius personae divinae sese manifestantis in carne. Ita debere intelligi Angelicum, ex eo etiam persuadet, quod ibidem rationem duplicem *latriae et duliae* in Christo declarat ex duplici ratione *latriae et duliae* in ipso Deo. « Ita scilicet quod una et eadem persona Christi, inquit, adoretur adoratione *latriae* propter suam divinitatem, et adoratione *duliae* propter perfectionem humanitatis, nec hoc est inconveniens, quia ipsi Deo Patri debetur honor *latriae* propter deitatem, et honor *duliae* propter dominium, quo gubernat

creaturam. » Tam vero non certe cuiquam in mentem venire potest, Deum spectatum ut Dominum universi non adoratione latriæ, sed cultu inferiori dulciæ honorandum esse. Igitur Angelicus solum ait, dominium esse *obiectum manifestationis*, quod per se non sufficeret ad cultum latriæ; sed *obiectum formale* propter quod latria debetur, esse deitatem. Ita ergo etiam intelligendum est, quod in eodem contextu dicit de humanitate Christi. Præterea disserte declarat s. Doctör ibi a. 1. ad 3. et a. 2. ad 1, perfectionem humanitatis *per se spectatæ* fore quidem fundamentum et obiectum formale dulciæ; sed si humanitas spectatur, ut est realiter hypostatice unita Verbo, eam una adoratione latriæ in Verbo et cum Verbo esse colendam. Obiciens enim sibi verba glossæ in Ps. 98: « nemo carnem eius spiritualiter manducat nisi prius adoret, non illa dico adoratione quæ latriæ est, quæ soli creatori debetur » (1), respondet, glossam esse rite interpretandam, « quia, ut Damascenus dicit (F. O. I. IV. c. 3), *si divides subtilibus intelligentiis quod videtur, ab eo quod intelligitur, inadorabilis est ut creatura, scilicet adoratione latriæ, et tunc sic intellectæ ut separatæ a Dei Verbo, deberetur sibi adoratio dulciæ...* sed cuiusdam excellentioris, quam hyperduliam vocant. » Quibus verbis Thomas aperte docet, humanitati ut actu est Verbo hypostatice unita, non aliam quam latriæ adorationem esse deferendam.

(1) Hanc glossam ita referunt etiam alii Scholastici, ut Alexander Halens. 3. q. 30. a. 3. m. 2., et revera plus auctoritatis ei tribuentes, quam par est, videntur nonnulli esse decepti. Glossa ordinariæ Walafridi Strabonis solum habet verba priora, *nemo carnem eius manducat, nisi prius adoret*, quæ sunt Augustini, non autem sequentia, quæ negant latriam. Gausfredus Clavovallensis discipulus s. Bernardi in ep. ad Card. Albanensem glossam adscribit synchrono atque ex habitis cum eo concertationibus sibi notissimo Gilberto Porretano. quem etiam propter illam erroris accusat (vide eius verba apud Petav. I. XV. c. 3. n. 5.). Hoc si compertum habuissent Scholastici, a multis ambagibus facilius se expedire potuissent. Vasquez satis dextere nodum secat: « eam glossam invenire non potui, et puto non esse alienius antiquioris Patris, quare de ea non est multum curandum » disput. 95. c. 4. n. 22.

SECTIO IV.

DE CHRISTO MEDIATORE.

PRAENOTIONES.

I.

Per peccatum violatur honor Deo debitus et fit Deo iniuria, quæ ex mensura personæ offensæ habet quandam infinitatem; nullum vero damnum Deo inferri potest.

Essentiale atque ex ipsis rerum naturis necessarium ius est Dei, ut rationalis creatura libera ad ipsum, qui est supremum principium et ultimus finis omnium, se totam dirigat; et reliquis se inferioribus non nisi tamquam mediis ad finem utatur.

Hæc creaturæ rationalis directio ad Deum principium et finem suum ultimum consistit in theoretica et practica agnitione infinitæ excellentiæ Dei (ut Dominum Deum suum laudet, revereatur, illique serviat); et in hac porro agnitione constituitur *formalis honor Dei externus*.

Libera aversione a Deo seu libere negando theoreticam et practicam agnitionem supremæ excellentiæ tamquam principii et finis omnium, violatur essentialiter ius Dei ipsius, nempe ius ad liberam subiectionem creaturæ rationalis et ad honorem a creatura debitum; proinde Deo fit *iniuria*, quæ generatim est libera læsio iuris alterius et speciatim iuris ad honorem deferendum. Stricto ergo sensu per peccatum Deo fit *iniuria*.

Gravitas moralis et velut *formalis* iniuriarum primario desumitur ex ordine debito dependentiæ, in quo est persona lædens ab excellentia, dignitate, et iure læsi; ita ut iniuria sit in ea ratione, in qua est ille ordo dependentiæ, h. e. iniuria eo gravior, quo dependentia est magis essentialis, intima, et intensa. Hæc ratio exprimitur illo axiomate: iniuriæ gravitatem desumi ex dignitate personæ læsæ, vel ex distantia inter lædentem et læsum. Altero loco iniuriæ gravitas velut *materialis* pendet ex atrocitate facti,